

זפים למחקר בספרות

החוג לספרות עברית והשוואתית
אוניברסיטת חיפה

ספרות ילדים וילדות בספרות

דפים
למחקר
בספרות

ספרות ילדים וילדות בספרות

עורכים: ורד לב כנען, דניס סובולב
מערכת: חיה שחם, יוסף טובי, חיה בר-יצחק, גבריאל צורן, ורד לב כנען, הדי שייט, שחר ברם, דינה שטיין, רות עמר

מועצה מדעית:
גלנדה אברמסון, אוניברסיטת אוקספורד
דפנה ארדינסט-וולקן, אוניברסיטת חיפה
מיכל דקל (CUNY) אוניברסיטת העיר ניו יורק
אילנה סובל, אוניברסיטת ברנדייס
מרגלית פינקלברג, אוניברסיטת תל-אביב
גלית חזן רוקם, האוניברסיטה העברית
חנן חבר, אוניברסיטת ייל
שמעון זנדבנק, האוניברסיטה העברית
ראובן שניר, אוניברסיטת חיפה
קן פרידן, אוניברסיטת סירקוז
אלן מיניץ, בית המדרש לרבנים
איברהים טהא, אוניברסיטת חיפה

כתובת המערכת: החוג לספרות עברית והשוואתית
אוניברסיטת חיפה, הר הכרמל, חיפה 31905

© הוצאת החוג לספרות עברית והשוואתית, הפקולטה למדעי הרוח, אוניברסיטת חיפה
חיפה, תשע"ז
ISSN:

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים

עריכת טקסט בעברית: רוני כוכבי-נהב

צילום על הכריכה: נועה צדקה
רומקה וגור חתול (הייתה לחתול דלקת בעין שלא עברה), תל אביב, 2008.
הדפס כסף

עימוד והפקה: אברהם שטרן, 02-5322105

דפים
למחקר
בספרות

כרך 20

החוג לספרות עברית והשוואתית
אוניברסיטת חיפה

דפים למחקר בספרות 20 : ספרות ילדים וילדות בספרות

7	פתח דבר	ורד לב כנען ודניס סובולב
8	ממודדהזמיד לשררות אבא חושי: דיוקן האמן כחוקר, ולהיפך	דינה שטיין
13	חיבורי תנחומים על מות ילדים במזרח התיכון האסלאמי בימי הביניים	אבנר גלעדי
21	פגישה ראשונה עם המוות	לירן רזינסקי
35	"אלה שורות של משורר": על הופעת שיר ילדות נשכח בספר שירים של ה.ד. (הילדה דוליטל)	ענת צור-מהלאל
46	המילים של סארטר: נצחונה האולטימטיבי של הילדות	רוני קליין
58	הילדות ביצירתו של לה קלזיו: עולם של בדידות ואושר	רות עמר
67	פו הדוב: "דרך השלילה" והמרחב האוטופי	דניס סובולב
91	"הילדות נוכחת בכל מה שאני כותבת": ראיון עם רונית מטלון	סיגל נאור פרלמן
98	"הלמד ילד למה הוא דומה, לדיו כתובה על ניר חדש": ילדים בסיפורי התלמוד הבבלי	ליאת סובולב-מנדלבאום
116	הילד החי והילד המת – על צומת מכריע בעיצוב דמות הילד והילדות בספרות העברית בשנות התהוותה	רתם פרגר וגנר
128	ספרות הילדים הערבית בישראל (1948-2012) – היבט דסקריפטיבי	רוזלנד דעים
142	מדינה לצעירים? ייצוג הקונפליקט הבין-דורי בספרות ילדים פלסטינית בגדה המערבית (1987-2005)	סלוא עלינא-עאבד
160	הרהורים על ז'אנר הנונסנס בספרות ילדים: לא לילדים בלבד? מבט השוואתי על שירי הנונסנס של אדוארד ליר ושל לורה ריצ'רדס	אתי גורדון גינזבורג
174	פְּשָׁג'זוּ בכה: אלוהויות בודהיסטיות בספרות ילדים יפנית על הירושימה	רוני שריג
190	בעלה של הדרבוקה נסע למכה: שירי-ילדים עממיים כגשר בין-תרבותי	אתי בן-זקן
201	המשתתפים בדפים למחקר בספרות 20 : ספרות ילדים וילדות בספרות	

פתח דבר

ורד לב כנען ודניס סובולב

כרך 20 של *דפים למחקר בספרות* מזמין את הקוראים לחשוב מחדש על תחום ספרות הילדים וזיקותיו למסגרת הדיון התיאורטי של תחום הספרות ההשוואתית. מטרתנו היתה לאפשר לחוקרים שונים, הן חוקרי ספרות ילדים והן חוקרי ספרות ותרבות שאינם מומחים מובהקים לספרות ילדים, לחשוב על ילדות, על זיכרונות ילדות ועל טקסטים מכוננים של הילדות, בהקשרים טקסטואליים שונים. ביקשנו לבחון בכרך זה את עולם הילדות כמרחב דמיוני, המגשר או המפצל בין דורות שונים, בין כותבים וקוראים, בין ספרות ילדים לבין ספרות המיועדת למבוגרים. כרך 20 של *דפים* מציע דיון עכשווי בתחום ספרות הילדים, אך בה בעת הוא עוסק בילדות כטופוס ספרותי, כמקור השראה לכתיבה ספרותית וכמרחב שוטטות של הזיכרון. תחום ספרות הילדים הוא תחום צעיר יחסית ויחד עם זאת, עברו יחסי הכותבים והקוראים המובהקים שלותמורות משמעותיות במהלך ההיסטוריה. פיתוח כתיבה הממוענת לילדים ואף לקהלים שונים של ילדים בגילאים שונים, בעלי אופי מגדרי ותרבותי מובהק, הוא תוצר של התפתחויות תרבותיות וסוציולוגיות. בשלביה הקדומים לא כיוונה עצמה הספרות לילדים. דמויות ילדים כמאזינים לשירה או כקוראיה, לא היו חלק אינטגרלי מאופקי המשמעות של היצירה הספרותית. עם זאת, לכל אורך תולדות הספרות מחלחלות תפישות תרבותיות מרתקות של ילדות, כמו גם מטפורות ודימויים שלה, לצד ייצוגים של ילדים וחוויית ילדות המעשירים את הטקסט הספרותי בעזרת נקודת המבט (המודחקת, המובלעת או המפורשת) של הילד. אפיזודה מתוך *האליאדה* תוכל להאיר עבורנו מה מידת השפעתה (הרגשית והאידיאולוגית) של הופעת פגוט על קוראי יצירה הרואית זו, שרחוקה מהתכוונות מובהקת לילדים.

בספר השישי של *האליאדה*, יוצא הקטור משדה הקרב להפוגה קצרה, ופוגש בארמון את אשתו אנדרומכה ואת בנו הפעוט, אסטיאנקס. הפגישה ביניהם נוגעת ללב ומדגישה את זהות הילד עם הבית, האם והנשי. הילד נישא בחיק המינקת כשלצידו ניצבת אמו המשוחחת עם האב. אנדרומכה מבטאת נקודת מבט ביקורתית על המלחמה מתוך דאגתה לתינוק ולה. זוהי פרספקטיבה ביתית שסולדת מן המלחמה ומאידיאלים של גבורה, ועומדת בניגוד לאתוסהגבורה של האב. נבדלות התינוק מהוריו ניכרת לנוכח תגובה לא מילולית, אינסטינקטיבית, של התינוק, שנרתע בבהלה מדמותו הזרה והמאיימת של האב, המתקרב אליו חבוש קסדה בעלת זנב סוס. תגובתו המפוחדת מעוררת בהוריו צחוק. הקטור מסיר את קסדתו, מרים את הבן, מערסלו בזרועותיו ונואם באוזניו נאום מלא פתוס הירואי. זה הרגע שבו הופך התינוק מאוביקט אהבתם ודאגתם של הוריו, למאזין מובלע של יצירה הרואית. מה תורמת, אם כן, נקודת מבטו של הפעוט לשירה ההרואית?

שאלה זו מהדהדת בכרך זה כאפשרות לבחון מחדש את ההפרדה התרבותית-פסיכולוגית, בין קהל מבוגרים לקהל ילדים. לנוכח המחקר העכשווי, המתמקד בילדות כתופעה הדורשת דיון בתרבות הילד, בזכויותיו המשפטיות והפוליטיות של הילד וכן בפסיכולוגיה שלו, חשוב לזכור כי הילדות היא חלק מהבנייה תרבותית היסטורית, ועל כן גבולותיה משתנים ומומצאים בכל פעם מחדש. ההכרה בגמישותה התרבותית של הדיכטומיה בין ילדות לבגרות, מובילה אותנו לתהות בכרך שלפניכם על עצם החלוקה הנוקשה בין תחומי "הספרות" לבין "ספרות הילדים", על בסיס ההבחנות בין סוגי הקהלה שונים. המאמרים בכרך מראים, כל אחד בדרכו, כי החיבור בין שני תחומים אלה הוא עמוק וכי הם שייכים לשדה פרשנות משותף, בהיותם חלק מאותו "מרחב הספרות", הספוג ומושפע מתחומי הידע, ההגות והכתיבה השונים, כולל חקר הספרות עצמה והתיאוריה התרבותית.

